

בזה"ק בקצת מקומות" שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו' והוא דבר תמוה מאד שאין לך דבר עומד בפני התשובה" ואפילו ע"ז וג"ע כו' ופי' בר"ח שכוונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה" - דע"פ דברי הזהר (ש- הביא בספ"ח) "דתשובה עילאה היא דית- עסק באורייתא כו" מובנים דברי הר"ח, דכיון שהפגם הוא במות, לכן אין תשובה תתאה יכולה לתקן פגם זה, וצריך לתשו- בה עילאה שענינה, "דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא".

וע"ז ממשיך אדה"ז, "וז"ש בתנא דבי אליהו כו" - כי ע"פ הנ"ל יוצא חידוש בענין תשובה עילאה שלא שמענו עד כה, דלעילא' ביאר בארוכה שהענין ד- תשובה עילאה, "דיתעסק באורייתא ב- דחילו ורחימו דקוב"ה", אינו בשביל כפ- רת עון (שזה נפעל ע"י תשובה תתאה), אלא רק דביקות הנפש במקורה כו', ואילו כאן אומר שהענין דעסק התורה בא לשם כפרת עון - וע"ז מביא כמה ראיות שבכח עסק התורה לכפר עון:

א) "וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחי' אם הי' רגיל לקרות כו", דלכאורה אינו מובן, הרי אדם שעבר עבירה חייב לעשות תשובה, ומהי השאלה, מה יעשה ויחי'?" אלא דאיידי כאן בחטא מיוחד שעל ידו נתחייב מיתה למקום, והיינו ה-

הוי, ב' קשרים זה ע"ג זה . . קשר של קיימא . . כפול ומכופל".

וצריך ביאור, מהו ההכרח לפרש כן באגה"ת, היפך הפירוש הפשוט? ואף ש- עפ"ז מבואר (כפל) הלשון "כפול ומכו- פל" [נדע"פ הידוע גודל דיוק לשון אדה"ז בספר התניא, מסתבר לומר שאין כפל זה ליופי המליצה אלא שזה נוגע לתוכן הדברים], שהם שני הענינים ד"ל- קרות . . ב' דפים . . לשנות . . ב' פר- קים" - מ"מ לכאורה אין זה מספיק להפקיע דברי התנא דב"א ממשטם.

וגם את"ל שכפל הלשון מכריח פי- רוש זה בדברי אדה"ז - עדיין עיקר הקושיא במקומה עומדת: למה מפרש כן אדה"ז דברי התנא דבי אליהו?

ולכן נ"ל, שפירוש זה ב"כפול ומכו- פל" שייך לכללות תוכן דברי אדה"ז ב- פרק זה.

ב. גם יש להבין כמה פרטים בכללות פרק זה באגה"ת:

דברי התנא דבי אליהו הובאו בהמשך למ"ש לפנ"ז, ולפי שפגם הברית כו' פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה" נפקא. ובפשטות כוונתו לבאר מה שהביא לעיל פ"ד, מ"ש

"כל ת"ח שיושב וקורא ושונה כו' הקב"ה כו' קורא ושונה עמו". וכן פי' בהוספות לחידושי הרש"ש לויק"ד שם.

(8) ולהעיר שבאגרת התשובה מהד"ק שם ליתא לשון זו, ובמקומו "עב וכפול".

(9) ראה קיצורים והערות לתניא ע' קצח. קבא. קבת. וראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נד- פס (תלקו) בלקו"ש ח"ד ע' 1212 הערה 3) שאדה"ז התבונן יותר מב' שבועות בכתובת חיבה אם לכות- כה בוא"ז החיבור.

(10) זח"ב קבא, א. פה. א. ועוד.

(11) זח"א ר"ט, סע"ב. ועוד.

(12) ירושלמי פאה פ"א ה"א. ז"ח בראשית (ט, ד).

(ד) רמב"ם הל' תשובה ספ"ג.

(13) שער הקדושה פי"ז, וראה זח"א סב, א (הובא בניצוצי אורות לזהר שנשמך בהערה 11,

כשם זח"מ: ב' מתשובה סגי.

(14) פ"ח.

רי שביאר בפרטיות דברי הזהר ד"בינה איהי תשובה עילאה", והיינו ההתכוננות בגדולת ה' להוליד ממנה דחילו ורחימו שכליים כו', וכן האריך ע"ד, "אתדבקות רוחא ברוחא" ב"כל חלקי הנפש" – ש"לכאורה אריכות זו אין לה שייכות לתיקון פגם הברית ע"י עסק התורה?

(ב) הראיות תורה מכפרת על עון לכאורה הי' לו להביאן בסדר הפוך – בתחילה הראי' (א) מפרט, (ב) על כללות הענין שע"י תורה, "יכוfer עון", ואח"כ הי' ראי' (א) ממחול, (ב) המוסיף גסי' הפרט ע"ד אופן הלימוד – "יקרא ב' דפים . . ישנה ב' פרקים" דוקא (וכביאור אדה"ז כי הוא, "כמשל חבל הנפסק כו' שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל").

ג. ויש לומר הביאור בכל זה, בהקדם תמי' כללית בפרק זה:

מפשטות הביאור באגה"ת משמע, ש"כל זמן שהאדם לא הגיע למעלת תשובה עילאה א"א לו לתקן פגם הברית, ובענין זה מצב נשמתו הוא, "כמשל חבל ה' נפסק".

ולכאורה תמוה:

הרי ביאר לעיל, שהחילוק בין תשובה תתאה לתשובה עילאה הוא, דתשובה תתאה באה לחזור ולקשר נשמתו עם שרשה ומקורה [אחרי שע"י עונות נפסק "חבל ההמשכה"²² המקשר את שורש ה'.

(21) להעיר שביל"ש הלשון, "מה יעשה ויחי" תעסק בתורה" ואח"כ ממשיך, "אם הי' רגיל ל' קרות דף אחד כו'". ובמגורת המאור שם, "מה יעשה יעסק בתורה והוא יחי' כו' ילמוד ב' פרקים ואם לא הי' רגיל ללמוד כלל ילמוד דף אחד ואם הי' רגיל כו' יקרא שנים".

(22) אגה"ת פ"ה.

חטא דפגם הברית²¹ (שחייבים עליו מיתה ביד"ש²², כמובא לעיל באגה"ת²³), שאין תשובה תתאה מועלת לחטא זה, וקאמר בתדב"א, "מה יעשה ויחי' אם הי' רגיל לקרות כו'", דכפרת חטא זה (הפועלת ש"יחי") היא ע"י דיתעסק באורייתא כו'.

(ב) "רוש"ה²⁴ כחסד ואמת יכוfer עון וכו' ואין אמת אלא תורה²⁵ כו'", והיינו שיש חטא כזה שכפרתו היא ע"י תורה, ומסיים, "ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח כדאיתא בפ"ק דר"ה²⁶".

ויש לדייק בסדר הענינים כאן:

(א) מדוע המתין אדה"ז עד הכא (אמ"צ ע פ"ט) לבאר הענין דתיקון פגם הברית ע"י עסק התורה, דלכאורה הו"ל להביאו בספ"ח, תיכף לאחר שהביא דברי הזהר ד"תשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא כו' דאיהו בן י"ה בינה", ובהמשך לזה הי' לו לבאר דברי הר"ח שרק תשובה עילאה מועילה לפגם הברית, דכיון שהוא פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא – ולמה מאחרו ומביאו בסוף פ"ט, לאחר

(15) וי"ל שזהו א' מהטעמים שדייק אדה"ז ל' הביא מתנא דבי אליהו (שכנסת הנדפס לא נמצא) – ולא מהמפורש בויק"ד (וגם מדייק לציון המקור) – כי בזה מרומז שמדובר בתיקון חטא זה, שהרי אליהו הוא השייך לתיקון פגם הברית, וגם, "מלאך הברית" (מלאכי ג, א), והוא שבא לאסורדי שבני מקיימין הברית כדא' בזה"א פ' לך (צג, א). וראה גם פדר"א ספכ"ט (הובא ברד"ק מלאכי שם). ועוד.

(16) נדה יג, א. מס' כלה.

(17) פ"ד (צג, ב). פ"ז (צז, ב).

(18) משלי טז, ו.

(19) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח.

(20) יח, א. וראה שבת (נח, ב), יומא (ט, סע"א

ואילך), "גילוי עריות כו'", שפוגם ג"כ במוח כמ"ש אדה"ז כאן, "ואצ"ל בעריות כו'".

וא"כ אינו מובן, איך שייך לומר ש-
תיקון פגם הברית ע"י לימוד התורה
(יתעסק באורייתא) הוא ענין של "תשובה
עילאה" - הרי לפני שנטהר האדם מעון
זה עדיין "חבל" נשמתו, "נפסק" - וא"כ
אין הוא שייך כלל (אלא למעשה דלימוד
התורה, אבל לא) לדביקות הנפש בשרשה
ומקורה דתשובה עילאה.

ד. ויש לומר, ששאלה זו מיושבת
ע"פ ביאור אאמ"ר, ש"כפול ומכופל הוא
ב' קשרים זה ע"ג זה שאז הוא קשר של
קיימא" [ומטעם זה גופא הקדים אדה"ז
את דברי התנא דב"א (לפני הפסוק וה-
ש"ס), כי זה שצ"ל לימוד "כפול ומכ-
פל" נוגע לכללות הביאור כאן]:

בכתבו ש"הוא ב' קשרים" מרמז ש-
תיקון הפגם כאן אינו ענין של תשובה
עילאה בלבד, אלא יש כאן ב' קשרים,
דהיינו ב' דרגות של תשובה, תשובה
תתאה ותשובה עילאה (שתשובה עילאה
היא "על גבי" תשובה תתאה):

ובזה שמוסיף (במצע"ג) "שאז הוא
קשר של קיימא", מדגיש, שתוכן העבודה
דתשובה עילאה כאן (דיתעסק באורייתא)
אינה עבודת תשובה עילאה עצמה, אלא
(רק) מה שפועלת קיום ב"קשר" שיהי'
"קשר של קיימא".

דהנה, זה שב' קשרים זה ע"ג זה הם
קשר של קיימא, פירושו, שהקשר השני
עושה את הקשר הא' לקשר של קיימא.
וכפסק ההלכה, ד"קשר אחד בלבד כו'
אינו נקרא קשר כלל ומותר לקשרו ול-

נשמה למעלה עם הנשמה כפי שהיא
מלוכשת בגוף (דהמשכת החיות משורש
הנשמה להנשמה למטה נמשלה ל"ח-
בל"22), וע"י תשובה תתאה חוזר ומקשר
חבל זה ו"שוב אין עונותיכם מבדילים"23];
ותשובה עילאה הבאה לאחר תשובה תת-
אה היא, השבת הנפש לשרשה ומקורה,
כי לאחר ש"רוח עברה ותטהרם [שהאדם
נטהר לגמרי מעונותיו, ונשמתו מחוברת
עם שרשה ומקורה ע"י "חבל ההמשכה"]
- אזי תוכל נפשו לשוב עד הוי' ב"ה ממש
ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו
ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו
ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח
פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף
האדם"24, היינו שנגרשת בו (גם בהיותו
נשמה בגוף) דרגת דביקות נשמתו בו ית'
בהיותה בשרשה ומקורה.

[וז"ש בזהר דתשובה עילאה היא "ד-
יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו ד-
קדב"ה", כי אין תשובה עילאה רק עצם
עסק התורה"24, אלא תכלית הדביקות
בה"25, וכמבואר בארוכה באגה"ת פ"ט
ענין "אתדבקות רוחא ברוחא"].

(23) אגה"ת פ"ח.

(24) כפי שמשמע באגה"ת מהד"ק (ע' תקיט).
וענין זה (העילוי דתשרע' שהיא דביקות נעלית
יתר) הוא חידוש באגה"ת מהד"ב, והוא בהתאם
ג"כ להחילוק ביניהם בביאור ענין תשורת' שב'
מהד"ק (ע' תקכד) כ', "ותשובה תתאה הוא עויבת
החטא בלבד", משא"כ במהד"ב מבאר שגם תשורת'
ענינה החזרת ה' תתאה למקומה (שבמהד"ק שם
משמע שזהו"ע תשובה עילאה, ע"ש). וראה לקמן
ס"ה.

(25) והשייכות לעסק התורה - ראה סה"מ
תרי"ט ע' קג: ואזי ע"י התורה ה"ה עולה ומתקשר
באוא"ס ב"ה לדבקה בו בבחי' יחוד נפלא כמו ש-
היתה מיוחדת קודם שירדה למטה כו' והו"ע

התדבקות רוחא ברוחא שמתדבק במהות ועצמות
א"ס ע"י התורה ובנ"ל שהתורה היא בבחי' עצמות
אבא ופנימיות אבא פנימיות עתיק וע"י עסק
התורה מתקשר בבחי' פנימיות ועצמות א"ס ב"ה.

ויש לומר עוד: לא זו בלבד שכדי ש-
עונו יכופר צריך (גם) לכל פרטי העבודה
תשובה תתאה שנתבארו באגה"ת [ואי
אפשר לו "לדלג" מקיום מצות התשובה
בפשטות (עזיבת החטא) לתשובה עילאה
„דיתעסק באורייתא“] אלא עוד זאת, ש-
עיקר התשובה (גם על החטא דפגם ה-
ברית) הוא תשובה תתאה (שבאה לכפ-
רה), אלא שהיות שעון זה „פוגם במוח“,
לכן לא מספיקה תשובה תתאה לכל
פרטי (המבוארים לעיל), אלא צריך להו-
סיף ענין עמוק יותר, „יתעסק באו-
רייתא“.

ה. ביאור הענין:

עיקר העבודה תשובה תתאה היא –
קבלת עול מלכות שמים, ובמשל אדה"צ
כריש אגה"ת²⁸ שמצות התשובה היא
„עזיבת החטא בלבד . . שיגמור בלבו
בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד
במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך
ח"י הן במ"ע הן במצות ל"ת" [דלהיות
שע"י מעשה העבירה פרק מעליו עול
מלכות שמים (דאם ה' עליו עולו ית' ה')
מושל ברוח תאוותו מצד עול מלכות
שמים שעליו], לכן בעשיית תשובה צריך
לשוב אל ה' לקבל עליו מחדש עול
מלכותו ית'.

אך כדי שקבלה זו תהי' „באמת ובלב-
שלם“ לא מספיקה קבלת עול מלכות
שמים במעשה בלבד („לא יעבור עוד
מצות המלך כו'“), אלא צ"ל גם הכנעת
הלב וכן לעורר רחמים על נפשו כו'
(וכמבואר בארוכה באגה"ת פ"ז „דרך
האמת והישר לבחי' תשובה תתאה“), כי
לאחרי שהאדם נכנע לתאוות לבו, הנה

התירו אפילו אם עומד להתקיים לעו-
לם²⁹, וכאשר עושה עוד קשר ע"ג הק-
שר הא', אין הפירוש שרק הקשר הב'
הוא קשר של קיימא, אלא שע"י הוספה
זו חל שם „קשר של קיימא“ גם על
הקשר הא' (וכפשטות הענין שגם הקשר
הא' נעשה בר קיימא).

ועד"ז הוא בענין ב' הקשרים תשובה
– תשובה תתאה ותשובה עילאה – שה-
עבודה תשובה עילאה (הקשר הב') פוע-
לת חיזוק וקיום בהעבודה תשובה תת-
אה [וכנרמז בדיוק הלשון „שאז הוא כפול
ומכופל“, דהיינו „ב' קשרים זה ע"ג זה“:
גם הקשר הא' הוא בכלל „כפול“, כי גם
תשובה תתאה יש בה קיום, אלא שזה
גופא נעשה בו ע"י „מכופל“ – הקשר ד-
תשובה עילאה].

ועפ"ז יש לומר, דזה שתיקון פגם
הברית הוא ע"י עסק התורה, אין הכוונה
שיש בכחו להגיע לדרגת תשובה עילאה
עצמה [לדלביקות זו א"א להגיע קודם
תיקון פסיקת חבל הנשמה], אלא רק ל-
ענין זה שב„תשובה עילאה“ שפועלת
חיזוק וקיום בתשובה תתאה.

[ומדויק ג"כ ל' אדה"צ כאן, שכביאור
תיקון פגם הברית ע"י עסק התורה לא
הזכיר (בפירוש) שווהי העבודה תשובה
עילאה³⁰, וע"פ הנ"ל י"ל הטעם, כי הענין
דעסק התורה הבא לתקן חטא זה אינו
העבודה תשובה עילאה עצמה, אלא רק
ענין זה שב„תשובה עילאה“ שפועלת חי-
זוק בתשובה תתאה כנ"ל].

(26) ל' אדה"צ בשו"ע או"ח סי' ס"ג.

(27) להעיר מר"ת שם בשם ס' אלימה לה-
רמ"ק, ש„צריך לעשות דברים שהם למעלה ממ-
קום התשובה והטעם כי הפוגם בברית פוגם במוח
. . והוא פגם בחכמה ולכן צריך לעשות תשובה
למעלה ממקום התשובה שהיא הבינה“.

(28) פ"א (צא, א).

(29) רפ"ד (צג, ב).

ועפ"ז יש לבאר הטעם שאדה"ז מבאר ענין זה „ולפי שפגם הברית כו' פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורי-תא" בפרק ט', אחרי ביאור ענין אתדב-קות רוחא ברוחא לדבקה בו ית' כל חלקי נפשו, ולא כתבו תיכף בסוף פרק ח' ב-המשך לדברי הזהר דתשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא – כי ה"תעסק באורייתא" שנוגע לתיקון פגם הברית, תוכנו וענינו הוא פעולת המוח לתקן את „קב-לת עול" האדם, שהתשובה תתאה תהי' באופן של „קשר של קיימא"³³, ולכן מבי-או אדה"ז בהמשך להביאור איך שאתדב-קות רוחא ברוחא דתשובה עילאה פועלת ב„כל חלקי הנפש"³⁴.

33) ע"פ כהנ"ל מובן, דהא דארו"ל אין לך דבר העומד בפני החשובה, שפירושו כפשוטו תשובה תתאה, קאי גם על פוגם בריתו, וגם לפי פ"ה הזהר – כי גם תיקון הפגם (לא רק בכדי לבטל ממנו שם רשע, שברית מחיצה של ברזל המפסקת בינו לבין אביו שבשמים) הוא ע"י תשובה תתאה, אלא שאין זה מצד ענין תשובה תתאה מצ"ע, אלא מצד ה„כח" דתשובה עילאה שבתשובה תתאה, כנ"ל בפנים.

34) ע"פ המבואר בפנים יש לקשר הערה זו של אאמ"ר (שהיא הערה האחרונה שלו על אגרת התשובה) עם הערה הראשונה שלו על אגה"ת (ע' כט) – ששם מבאר מ"ש בפ"ג „ואם חסא בזה (בהוצאת ז"ל) עשר או עשרים פעמים כו", דה"תפס הדוגמא עשר או עשרים . . כי בהוצאת ז"ל שהוא טיפה הפגם הוא במוח (כמ"ש לקמן בפ"ט) דהיינו בחכמה. וחכמה היא אות י' דשם הוי' (כדלקמן פ"ד) כדמות טיפה. זהו עשר דהיינו י' . . אך י' במילואו י"ד הוא עשרים זהו או עשרים,

דנוסף שבשתי ההערות מדבר באותו חטא, הרי ע"פ המבואר בפנים תוכן ב' ההערות שייך זל"ז, דהא דכ' אדה"ז „או עשרים" מדגיש שצריך לתקן הפגם לא רק כפי שהוא במקורו (אות י' . . כדמות טיפה) אלא גם כפי שפועל בכל הכחות

כדי שקבלת העול שלו תהי' „באמת ובלב שלם" צריך לבטל את סיבת החטא, שהיא תאוות הלב³⁵.

אבל בשביל תיקון פגם הברית ה„פור-גם במוח", אין מספיקה הכנעת הלב וכו', אלא קבלת העול צ"ל גם מצד המוח שלו. דעונות שסיבתן היא (רק) התאוות שבלב, הרי תיקונו (בשלימות) הוא ע"י קבלת עול מלכותו „באמת ובלב שלם": אבל כיון שע"י פגם הברית הפריד את עצמו גם במוח שלו [דעיקר שלימות ה-אדם הוא במוחין שלו, וחטא זה הנוגע בכללות חיי האדם (כידוע)³⁶] פוגם ב-מוח³⁷, אין מספיק רק קבלת עול מלכות שמים של רגש הנפש (מדות שבלב), אלא צריך שהקב"ע תהי' מצד פנימיות וחיי נפשו. כלומר, זה שתיקון פגם זה הוא ע"י „דיתעסק באורייתא", אינו רק לפי שפוגם במוח ולכן צריך התיקון להיות בדבר השייך למוח, אלא לפי שצריך דביקות פנימית ועצמית יותר, שהיא דביקות של המוח בתורה³⁸ דמחכמה נפ-קא, ודביקות זו פועלת בכל נפשו. ודוקא אז, התשובה תתאה (קבלת עול מלכות שמים) תהי' באופן של „קשר של קיימא".

30) ראה בארוכה לעיל ע' 81 ואילך.

30*) ראה לקמן ע' 125 ואילך.

31) ובמהד"ק שם: מפני שפגם הברית תלוי במוח שהנשמה שורה שם ופוגם בנשמה. ולהעיר מרמב"ם הל' דעות פ"ד הי"ט.

32) וכמבואר במ"א (ראה לעיל ע' 92 ס"ג, ושי"ע) השייכות דתשוע' לבניה, כי עבודת המוחין ענינה מה שיוצא מגדרי מציאותו ותופס ומשיג אלקות כמו שהוא, בניגוד למדות השייכות למצי-אות האדם ורגש שלו. ולכן עבודת תשובה עילאה שהיא תכלית הדביקות באלקות (בטרם שנפתח ברוח פיו) שייכת לבניה, מוחין דוקא. וראה לקמן (ע' 130 ס"ד ואילך) השייכות דתשוע' לתורה מצד ענין הניסוח שבה.

דתשובה עילאה פועלים קיום בתשרית (כפוגם ברית), הרי בפנימיות כן הוא בתשובה על כל חטא, וגם בתשובה עילאה שאינה באה לתקן הפגמים, אלא כל ענינה מה שהאדם שב „עד הוי" ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד כטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם³⁷, דאף שעבודה זו היא עבודה בפ"ע, מ"מ נקראת בשם תשובה עילאה, שבאה לאחר העבודה בתשובה תתאה, וכדיוק אדה"י³⁸, וזו היא תשובה שלימה³⁹, היינו שגם תשובה עילאה באה בהמשך לתשובה על חטא, שתיקון החטא בשלימות הוא ע"י תשובה עילאה, שאז דוקא „היא תשובה שלימה“.

וטעם הדבר הוא, כי תשובה עילאה פועלת קיום - קשר של קיימא - בעבור דה תשובה תתאה.

וביאר הדברים⁴⁰: בכל אחד מ ישראל ישנה נקודת היהדות שלו, שהיא בחי' יחידה שבנפש שהיא מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד, כמו כטרם שנפחה ברוח פיו ית', והיא נקודת התקשרות של בני להקב"ה שלמעלה מכל טעם וסיבה ו„ציור“, ונקודת התקשרות זו באה לידי גילוי וביטוי ו„ציור“ בכל חלקי הנפש ע"י העבודה בעסק התורה וקיום המצות.

אך כאשר אדם עובר עבירה, וחסר אצלו בביטול דקבלת עול מלכות שמים בנוגע למעשה בפועל בסור מרע ועשה טוב, הרי סיבת הדבר (בדקות דקות) היא משום שחסר בגילוי דנקודת ההת-

ו. והנה, כיון שתוכן הענין ד„יתעסק באורייתא“ כאן אינו עבודת המוח מצד עצמה, אלא כדי לפעול בתשובה תתאה דהאדם, שתהי' באופן של „קשר של קיימא“ מסתבר לומר, שענין זה מוד-גש באופן הלימוד עצמו.

ויש לומר, שזהו מה שמוסיף אאמו"ר לפרש (ע"ד הרמז) ד„כפול ומכופל“ היינו שצ"ל לימוד הן בתושב"כ והן בתושב"פ - „קרא ב' דפים . . ישנה ב' פרקים“ - כי פעולת תשובה עילאה בתשובה תתאה היא ע"ד פעולת תושב"פ בתושב"כ:

קריאה בתושב"כ היא ע"י דבור האדם, ה' תתאה⁴¹, ושינון בתושב"פ, דהיינו בהבנה והשגה, הוא במוח. והלימוד דתושב"פ פועל „חזק“ גם בלימוד תושב"כ, כי תושב"כ מצד עצמה היא באופן נעלם, וגילוי רצון העליון בתושב"כ הוא ע"י תושב"פ, וכפי שהאריך אדה"י⁴² שרצון העליון שבתושב"כ „מופ" לא טמיר ונעלם“, ד„כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שב"פ“, ונמצא דהלימוד דתושב"פ הוא הפועל קיום וחזק בלימוד תושב"כ.

וזהו שכדי שהעבודה ד„יתעסק באורייתא“ תפעול על תשובה תתאה דהאדם (שהיא קבלת עול מלכות שמים, כפי ששייכת למעשה, ה"א תתאה), הוא ע"י שלימוד התורה שלו הוא באופן ד„כפול ומכופל“, הן בתושב"כ והן בתושב"פ.

ז. והנה משנת"ל שע"י עסק התורה

(השייך למילוי דאות יו"ד), כמשנת בארוכה לקמן ע' 126 סי"ב-יג. ע"ש.

(35) ראה לעיל אגה"ת ספ"ד.

(36) תניא אגה"ת סכ"ט (קנ, ב ואילך).

(37) בפ"ח שם (צח, ריש ע"ב).

(38) ראה בכ"ז בארוכה לקמן ע' 133 ס"ח

ואילך.

תשובה תתאה, הוא דוקא כאשר ישנה
עבודת תשובה עילאה, היינו שמגלה
בעצמו את פנימיות נפשו, הדבוקה בו
ית' בתכלית היחוד כמו בטרם שנפחה –
ורק אז יש לתשובה תתאה קיום אמיתי
ונצחי.

(משיח ש"פ ויק"פ חשל"א)

קשרות שלו, כי אם הי' מאיר אצל האדם
הביטול העצמי של הנשמה לא הי' חסר
בקבלת עול בחיצוניות שלו.

ולכן הקיום דמצות החשובה כפשו-
טה, קבלת עול מצות (שלא למרוד במל-
כותו ולא לעבור על מצות המלך הן
במ"ע הן במל"ת) ולכל המדריגות שב-

הוספות לקוטי שיחות

ביאורים באגרת התשובה

א) ביאורים בלקוטי לוי יצחק פ"א – פ"ד

ב) ביאורים באגה"ת פ"א – פ"ד

הוספות

אגרת התשובה

למאי נפק"מ כאן לרמז המקום הנפגם
(מוח החכמה) ע"י חטא זה?

זאת ועוד: דיוקו של אאמור"ר שאדה"ז
"תפס הדוגמא עשר או עשרים", אינו
בכך שהר"ל לנקוט מספר אחר [שאו הי'
מקום לתרץ (בדוחק עכ"פ) דכיון
שבלאה"כ הוצרך לנקוט איזה מספר
לדוגמא, לכן תפס המספר שבו נרמז
הפגם של חטא זה], אלא הדיוק הוא, ל"ל
להביא בכלל דוגמא למספר הפעמים,
ומה די' חסר אם אדה"ז הי' סותם, "צריך
להתענות פ"ד על כל פעם" (מבלי להביא
מספר מסויים לדוגמא).

וביון שכן, תמוה: מדוע מוסיף אדה"ז
דוגמא למספר הפעמים שחטא (שמצד
עצמה היא מיותרת) אך ורק לרמז מקומו
של הפגם דחטא זה שהביא לדוגמא?

ב. ע"ד דיוק הנ"ל [למה הביא אדה"ז
דוגמא למספר הפעמים שחטא (עשר או
עשרים)] – יש דיוק יותר כללי בדברי
אדה"ז כאן (שאאמור"ר לא עמד ע"ז): למה
הוצרך להביא בכלל דוגמא מחטא
מסויים? והרי דבריו, "במי שחטא חטא א'
פעמים רבות כו' מספר הצומות לאותו
חטא כו'" ברורים גם בלי דוגמא מחטא
מסויים, ולמה הוסיף, "כגון המוציא זרע
לבטלה כו'?"

(6) וגם: הענין ד"נחלקו במי שחטא חטא א'
פעמים רבות" שברפ"ג, הי' בא בהמשך ל"מספר
הצומות לכמה עונות וחטאים" שלפנ"ו (ספ"ב).
וא"כ: אפילו (כאם מצד איזה טעם) צריך לדוגמא
– הו"ל למנקט דוגמא מהענינים שכתב כבר לפנ"ו

א. באגרת התשובה ריש פרק ג'
מביא אדמור"ר הזקן דיעה ד"מי שחטא חטא
א' פעמים רבות . . צריך להתענות
מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות
כפי המספר אשר חטא (ומביא דוגמא)
כגון המוציא זרע לבטלה שמספר הצו-
מות המפורש בתיקוני תשובה מהאריז"ל
הן פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או
עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות
עשר או עשרים פעמים פ"ד, וכן לעולם".

ובהערות אאמור"ר: מבאר: "תפס ה-
דוגמא עשר או עשרים . . כי בהוצאות
ז"ל . . הפגם הוא במוח (כמ"ש לקמן
בפ"ט) דהיינו בחכמה, וחכמה היא אות
י"דשם הוי' (כדלקמן פ"ד) . . זהו עשר
דהיינו י' . . אך י' במילואו יו"ד הוא
עשרים, זהו או עשרים".

וצריך ביאור: תוכן דברי אדה"ז כאן
(שלפי דיעה זו, "צריך להתענות . . פעמים
רבות כפי המספר אשר חטא") שייך לכל
חטא, והחטא ד"מוציא זרע לבטלה" הובא
כאן רק כדוגמא ("כגון המוציא כו'"), וא"כ

(1) משנת חסידים מס' תשובה (הנזכר באגה"ת
לקמן פ"י מ"א).

(2) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.

(3) צט, א – "פגם במוח", שם, "מוח" הכוונה
(בעיקר) למוח החכמה. ולהעיר מהסיום באגה"ת
שם: לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה
נפקא.

(4) ולכן הפגם דהוצאת ז"ל הוא בחכמה, כי
הוצאת ז"ל היא טיפה וואת י' (חכמה) הוא בדוגמת
טיפה (לקוטי לוי יצחק שם).

(5) צד, ב. ובכ"מ.

גם צריך להבין: כיון שאות יו"ד שייכת לא רק למספר עשר אלא גם למספר עשרים כנ"ל - מהו הטעם (בפנימיות הענינים^(י)) שגבי „ויתענה . . בחורף א" מבא רק מספר עשר ולא מספר עשרים?

ד. כבר נתבאר כמה פעמים אודות הערות אאמור"ר על זהר ותניא כו', שמחמת כמה טעמים (וגם מצד הצמצום בניר ודיו) נכתבו בקיצור נמרץ. וכשלומדים אותן בעיון הראוי, רואים, שנוסף על הדיוקים שמבאר בהערות אלו בפירושו, אפשר למצוא בהן יישוב לעוד כמה שאלות המתעוררות בהענין (ולפעמים גם שאלות במקומות אחרים).

זאת ועוד: אע"פ שרוב ההערות מתעכב (בגלוי) רק על דיוקי לשונות וכיו"ב - הנה לאחר העיון כדבעי רואים, שבכו"כ מהם מבואר ומוסבר על ידן גם התוכן הכללי של הענין שעליו מתעכב.

וכ"ה גם בנדוד, דאע"פ שבגלוי מבאר רק הדיוק למה נקט אדה"ז הדוגמא „עשר או עשרים" (ו, כעשר תעניות) - הרי ע"י הערה זו מתורצים עוד כמה דיוקים, כולל גם הדיוקים הנ"ל (סעיף ב' ג).

ועוד זאת - שבהערה זו מוסבר גם התוכן הכללי של דברי אדה"ז כאן, הן הטעם ש(לפי דיעה אחת) „צריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא . . כפי המספר אשר חטא", והן הטעם ש„כל

גם צריך להבין הוספת אדה"ז - לאחר כתבו „ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד" - „וכן לעולם" (היינו שאם חטא יותר מעשרים פעמים צריך להתענות פ"ד צומות לכל פעם) - דלכאורה, מאי קמ"ל? למה תיסק אדעתין דהא ש„צריך להתענות כו' כפי המספר אשר חטא" הוא רק עד עשרים פעמים, עד שצריך לשלול סברא זו בפירוש ע"י ההוספה „וכן לעולם"?

ג. והנה בהערת אאמור"ר מבאר (ב' סוגריים) עוד דיוק באגה"ת כאן:

לקמן בהפרק' כ' אדה"ז, ד„כל בעל נפש כו' יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפילו בידי שמים בלבד כגון להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחות . . ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א", ומבאר אאמור"ר, ד„מה שנקט [גם כאן] . . כעשר תעניות" הוא לפי ש„כעשר הוא ג"כ י"י".

וגם כאן יש לדייק בדברי אדה"ז (ואאמור"ר לא עמד ע"ז) - שבביל מה הוצרך להביא דוגמא „כגון להוצאות ז"ל כו"י)?

(כעס, סתם יינם, ביטול תפלה), ולמה נקט הדוגמא דמוציא ז"ל?

ואף שלקמן בפרק זה (צג, א) גבי „עונות החמורים כו' בידי שמים" אין שייך שינקוט הדוגמאות דספ"ב - הרי דוחק לומר, שבשביל זה נקט דוגמא זו גם בתחילת הפרק.

7) ובפרט שלאחרי „עשר או עשרים פעמים" מוסיף „עד"מ", וגם לאח"י אומר „דומיא דקרבן חטאת שחייב להביא על כל פעם ופעם".

8) צב, סע"ב ואילך.

9) מה שנקט דוגמא זו דוקא - יש לומר,

שזהו לפי ש„עונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד", עון זה הוא מצוי יותר. והשאלה שבפנים היא למה הוצרך לדוגמא בכלל.

10) הטעם ע"ז בפשטות - י"ל לפי שעשרים תעניות בחורף א' הוא (ע"ד הרגיל) „יותר (מ)כפי כחור".

בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"י. שעל ידי ההחלטה והקבלה על להבא (שזוהי מהותה של תשובה¹⁵) נפקע ממנו (תיכף¹⁶) שם רשע. וזה יכול להיות אפילו ברגעא חדא¹⁷, כפסק דין הש"ס והפוסקים, שע"י הרהור תשובה מתהפך מרשע גמור לצדיק גמור¹⁸.

(ב) כיון שהתמימות והשלימות של אברי הנפש תלוי' במצות – הרי ע"י ביטול מצות עשה, או עבירה על מצות לא תעשה, נעשה פגם וחסרון באבר הפרטי השייך למצוה פרטית זו.

וכדי לתקן הפגם הפרטי צריך האדם לעשות תיקוני תשובה השייכים לעבירה פרטית זו, כולל גם מספר הצומות שנקבע לעבירה זו¹⁹.

(ג) היות וקלקול באבר פרטי גורם גם (מע"ז) קלקול (זה) בכל אברי האדם, נמ"צא, שע"י כל עבירה נעשה פגם בכל הכחות והאברים (במכש"כ מהא דמצינו שכל פעולה משפיעה גם בכללות העולם שמחוץ להאדם²⁰).

(15) כלשון הרמב"ם שם: ומה היא התשובה הוא שיעזוב כו' ויגמור בלבו כו' (משא"כ ב"תנחם על שעבר" כתב [וכן] יתנחם כו'). וראה אגה"ת שם: מצות התשובה כו' היא עזיבת החטא בלבד. וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 197 ואילך.

(16) גם לפני שתיתן את החטא – ראה חלקת מחוקק אה"ע סלי"ח סקמ"ד.

(17) זח"א קכט, סע"א.

(18) קדושין מט. ב. אה"ע שם סעיף לא. ובאור זרוע ברכות סי' קיב וכו' בלקו"ת (דברים א, ב): צדיק גמור.

(19) לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

(20) רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד. לקו"ת

במדבר ה, ריש ע"ב. ובדיה וכל העם ש"ת ספ"ב: ללבד זאת מה שפועל ההודרכות בהדברים שה-

בעל נפש . . יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כו', כדלקמן.

ה. ויש לומר הביאור בכל הנ"ל:

בהפגם הנגרם ע"י חטא – ובמילא גם בתיקון הפגם (ע"י תשובה) – יש, בכלל, ג' ענינים:

(א) כיון שע"י כל חטא עוברים על ציווי מלך מלכי המלכים הקב"ה (שזוהי הנקודה הכללית והצד-השוה שבכל עבירה) – הרי ע"י כל עבירה (כולל – ביטול מצות עשה) פורק האדם מעליו עול מלכות שמימי' והוי רשע²¹.

והתיקון על זה הוא ע"י "שיעזוב ה-חוטא חטאו כו' ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד"²² [ובלשון אדמו"ר הזקן²³: "שיגמור

(11) וכנ"ל (באגה"ת) פ"א, שגם כשעבר על מ"ע, מרד במלכותו ית". וראה גם תניא ח"א פ"ל (לט, רע"א) ובכ"מ. וראה לקמן הערה 14.

(12) תניא ח"א פ"א. וש"נ.

(13) רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

(14) אגה"ת פ"א (צא, א). ומחדש בזה אדמו"ר, שהגמר בלב צריך להיות לא רק שלא יעשה עוד פעם החטא שעשה (כדמשמע מפשטות לשון הרמב"ם שם: שלא יעשהו עוד), כי אם שלא יעבור על שום מצוה (הן במ"ע הן במל"ת). ויתירה מזו: שצריך לגמור בלבו (גם) שלא למרוד במלכותו ית'. ומהמשך הענין באגה"ת שם משמע שזה מעכב ב"מצות התשובה מן התורה".

ויש לומר הביאור בזה: ע"י עשיית חטא (גם ע"י חטא אחד) פורק ממנו עול מצות (בכלל), וזה מורה – שפרק מעליו גם עול מלכות שמים (היסוד דעול מצות – ראה מבילתא יתרו כ, ג. וראה גם ברכות יג, א). ולכן גדר התשובה היא – שיקבל עליו (מחדש) עומ"ש (שלא למרוד במלכותו ית'), ואח"כ עול מצות (שלא לעבור על מצות המלך).

(*) ועפ"י יומתק גם דיוק לשון אדמו"ר הזקן "מצות המלך".